

Motywacje wyborcze Polaków

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2020/21

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W lutym, poza standardowymi pytaniami o udział w wyborach i preferencje polityczne¹, poprosiliśmy ankietowanych o krótkie uzasadnienie powodów swojego wyboru politycznego². W pytaniu otwartym zapytaliśmy badanych, dlaczego zadeklarowali, iż w wyborach głosowaliby właśnie na tę, a nie inną partię lub ugrupowanie polityczne. W przypadku każdej z partii na temat motywów swojej decyzji wypowiedzieli się zatem ankietowani, którzy po pierwsze zapowiedzieli, że na pewno pójdą na wybory, po drugie – że głosowaliby na to właśnie ugrupowanie.

DOBRCZE RZĄDZĄ I „POMAGAJĄ BIEDNIEJSZEMU SPOŁECZEŃSTWU” – MOTYWY GŁOSOWANIA ZWOLENNIKÓW PRAWA I SPRAWIEDLIWOŚCI LUB JEGO KOALICJANTÓW

Według deklaracji ankietowanych z lutego, wyborcami Prawa i Sprawiedliwości oraz jego koalicjantów – Solidarnej Polski i Porozumienia – nieco częściej są mężczyźni (36%) niż kobiety (33%). Na PiS najczęściej chcą głosować respondenci o prawicowych poglądach politycznych – 68%. Poparcie dla tej partii jest wyraźnie związane z częstością praktyk religijnych (68% w grupie chodzących do kościoła kilka razy w tygodniu, 46% wśród praktykujących raz w tygodniu). Deklarowana gotowość głosowania na to ugrupowanie jest bardzo silnie skorelowana z wiekiem: im starsi respondenci, tym ich deklaracje poparcia są częstsze. Najczęściej PiS popierają osoby w wieku 65 lat i więcej (59%) oraz o dekadę młodszy – od 55 do 64 lat (46%), podczas gdy spośród najmłodszych badanych (od 18 do 24

¹ Zob. komunikat CBOS „Preferencje partyjne w lutym”, luty 2021 (oprac. K. Pankowski).

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (369) przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnej imiennej próbie pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanej z rejestru PESEL.

Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

- wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),
- wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiednim od CBOS,
- samodzielne wypełnienie ankiety internetowej, do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiednim od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę. Badanie zrealizowano w dniach od 1 do 11 lutego 2021 roku na próbie liczącej 1179 osób (w tym: 44,3% metodą CAPI, 40,1% – CATI i 15,6% – CAWI).

CBOS realizuje badania statutowe w ramach opisanej wyżej procedury od maja 2020 roku, w każdym przypadku podając proporcje wywiadów bezpośrednich, telefonicznych i internetowych.

roku życia) na to ugrupowanie zamierza oddać głos zaledwie 2%, zaś w gronie respondentów o dekadę starszych (25-34 lata) – 9%. W większości rządzące ugrupowanie popierają osoby mniej wykształcone – z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym (54%) oraz zasadniczym zawodowym (52%), podczas gdy wśród respondentów z wykształceniem średnim podobnego wyboru dokonuje 28%, zaś wśród najlepiej wykształconych (z wykształceniem co najmniej wyższym) – 17%. Częściej wybierają tę partię badani o dochodach nieco poniżej średniej – od 1000 zł do 1500 zł na osobę w rodzinie (53%), mieszkańcy wsi (42%) oraz najmniejszych miast (41%), podczas gdy w miastach od 100 tys. do 500 tys. mieszkańców chce na nią głosować 21%, zaś w największych aglomeracjach PiS popiera tylko 14% ankietowanych. W grupach społeczno-zawodowych najczęściej na to ugrupowanie zamierzają oddać swój głos renciści (66%), emeryci (57%) oraz rolnicy (43%).

Wyborcy Prawa i Sprawiedliwości uzasadniają swój wybór przede wszystkim przekonaniem, że sprawująca władzę koalicja dobrze rządzi i odnosi sukcesy gospodarcze (31,1%). Stwierdzenie to pojawiało się w różnych sformułowaniach, od najogólniej wyrażanego przekonania: „Bo jest dobrze”, poprzez opinie bardziej złożone: „Wydaje mi się, że rządzą najlepiej, i uważam, że nikt lepiej nie będzie rządził jak obecnie”, „Ponieważ widzę poprawę gospodarczą i na przestrzeni 10 lat jest poprawa niesamowita”, „Dobrze rządzą, dbają o Naród Polski”, po wyliczenia wszystkich posunięć składających się na ten sukces: „Konsekwentna realizacja przedstawionego programu wyborczego, który pozwolił na wyraźny wzrost gospodarczy (przed pandemią), uszczelnienie wpływów podatkowych, inwestycje w rodzinę, służbę zdrowia, program inwestycyjny, w okresie pandemii tarcze osłonowe, ochrona życia, reformy, szacunek dla ludzi”, „Obniżenie wieku emerytalnego, świadczenia 500 plus, pomoc dla matek dzieci niepełnosprawnych, dopłaty dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą, poprawa jakości dróg lokalnych, dopłaty do fotowoltaniki, dopłaty do ekologicznych szamb, różne dopłaty”.

Wyborcy PiS sukces gospodarczy rozumieją przede wszystkim jako wymiernie odczuwalną poprawę stanu finansów przeciętnego Polaka lub wręcz – wzrost ich własnych przychodów.

Dla wyborców tej partii zaletą obecnej władzy jest przede wszystkim to, że w odróżnieniu od poprzedników zatroszczyli się o poziom życia ludzi gorzej sytuowanych pod względem materialnym. „Pomagają biedniejszemu społeczeństwu” – jak to ujął jeden z badanych, zaś inny uzasadnił swój wybór zdaniem: „Bo ten rząd daje, a nie zabiera”. Prawie jedna czwarta wyborców PiS (24,2%) deklarowała ogólnie, że głosuje na tę formację dlatego, że – ich zdaniem – jej politycy „dbają o dobro wszystkich ludzi, Polaków”, „dobro Narodu”, że „dużo ludziom pomogli”. Ankietowani mówili o PiS, że „Dbą o dobro wszystkich ludzi od najmłodszych po najstarszych”, że „Jest ugrupowaniem najbardziej wiarygodnym i najwięcej zrobili dla ludzi”, „Jeszcze nie było takiego dobrego rządu, jak jest teraz. Sytuacja finansowa poprawiła się wszystkim Polakom. Rodziny dostały 500+”, „Jest bardziej przyjazne dla społeczeństwa, dla ludzi takich jak ja, mieszkających z dala od miasta”, „To jest jedyny rząd, który dostrzega ludzi”, „Dążą do poprawy bytu Polaków, mają dobry program dla ogółu, chcą, by poprawił się byt ludzi w Polsce”. Odwoływano się także do wzorca państwa opiekuńczego: „Dlatego że po raz pierwszy mamy wsparcie, Europa już miała od dawna socjal”.

Relatywnie liczni badani wskazywali konkretnych beneficjentów owego „socjalu”. Po 11,9% respondentów zadeklarowało, że popiera PiS, ponieważ poprawił poziom życia ludzi starszych, emerytów, a z drugiej strony także dlatego, że dofinansowane zostały rodziny wychowujące dzieci (w tym kontekście mówiono przede wszystkim o programie Rodzina 500+). Kolejne 9,6% ankietowanych mówiło ogólnie o wspomaganiu rodziny, o dbaniu o „rodzinę” jako podstawową komórkę życia społecznego.

Dalsze 8,1% badanych popiera Prawo i Sprawiedliwość, ponieważ odczuwa poprawę własnych warunków życia. „Bo za PiS-u lepiej się żyje”, „Finansowo dużo skorzystaliśmy”, „Dużo nam poprawili byt”, „Poprawa w życiu człowieka – dają pieniądze dla ludzi”, „Dzięki prowadzonej przez tą partię polityce socjalnej poprawiła się moja jakość życia, jak również nie obawiam się o utrzymanie mojej rodziny nawet w przypadku krótkoterminowej utraty pracy”.

Mniej niż co piąty z wyborców PiS (18,7%) uzasadniał swój wybór ogólnym zaufaniem do tej partii i jej polityków. Najczęściej mówiono o zaufaniu, wiarygodności, wyrażano przekonanie o czystych intencjach rządzących. Czasami deklaracje te miały charakter swego rodzaju „zawierzenia” tej formacji. „Bo my od wielu, wielu lat uważamy, że PiS jest uczciwy, mają program i wiele dobrego zrobili dla ludzi, zwłaszcza biednych, dla naszego regionu i dla naszej rodziny – mam na myśli np. moje dzieci, które też ich popierają”, „Bo ta partia daje mi poczucie godności i poprawę warunków materialnych, mam do niej zaufanie”. Z zaufaniem wiążą się również deklaracje dotyczące głosowania na tę partię od lat: „Bo taka tradycja”, „Bo zawsze na nich głosowałem” (2,8%).

Relatywnie liczni wyborcy Prawa i Sprawiedliwości (10,9%) uzasadniają swoją decyzję negatywnie – skrywaną lub wyrażaną wprost i dobitnie niechęcią do innych, konkretnych partii politycznych lub w ogólności do wszystkich partii pozostających w opozycji. Najczęściej niechęć wyrażano ogólnie i dość ogólnie: „Bo nie ma lepszej alternatywy”, „Nie podoba mi się opozycja”, „Boję się, że inna partia może wprowadzić niepotrzebne zmiany”, „Głosowałem kiedyś na inne partie, ale doszedłem do wniosku, że najwięcej zrobił dla nas PiS”, „Nigdy w Polsce nie było tak dobrze, jak jest w tej chwili, inne partie nie – bo są przeciwko PiS, a nie rządziłyby tak dobrze, a nie mają dobrych programów, dobrych propozycji”. Ale zdarzały się także wypowiedzi nacechowane dużymi emocjami, w których pojawiała się nazwa najgroźniejszego konkurenta postrzeganego jako największy wróg: „Ponieważ mają dobry program polityczny, który ja popieram. Reszta to oszołomy”, „Bo nie znoszę lewacko-liberalnych ugrupowań”, „PO to banda”, „Platforma źle rządziła”, „Bo PO nic nie dało, a obecna władza daje wiele”.

Nieco rzadziej badani odwoływali się do programu tej partii i konsekwencji w jego wdrażaniu w życie. Stwierdzali, że głosują na nią, bo PiS ma dobry program, program dla Polski, że spełnia obietnice wyborcze (8,7%). „To, co obiecali, w większości zrobili”, „Za to, co do tej pory zrobili. To jest pierwszy rząd, który zaczął spełniać obietnice przedwyborcze, i pierwszy rząd, który zaczął dbać o interesy Polaków, a nie tylko o interesy firm zachodnich”.

Niewiele mniejszy odsetek wyborców PiS identyfikuje się z tym ugrupowaniem ze względu na podzielane wartości, program ideowy czy światopogląd (7,6%). „Podzielam ich poglądy, wartości”,

„Odpowiadają mi politycznie, jestem umiarkowanym konserwatystą”, „Ideowo i wartościowo jest najbliższej mnie”.

CBOS

**Dlaczego przede wszystkim poparł(a)by Pan(i) to ugrupowanie?
Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Porozumieniem)**

N=294

Dobrze rządzą, poprawili sytuację gospodarczą, dobry gospodarz, nie ma bezrobocia, najniższa płaca (krajowa) rośnie, jestem zadowolona z rządu	31,1%
Dbają o dobro wszystkich ludzi, Polaków, dobro Narodu, dużo ludziom pomogli, coś robią dla ludzi, pomagają biedniejszemu społeczeństwu. Także: szacunek do ludzi	24,2%
Mam do nich zaufanie, lubię ich, nie kłamią, są uczciwi, wierzę im, są wiarygodni, sprawiedliwi, zachowują się, jak należy, stabilni, nie zmieniają poglądów	18,7%
Dbają o ludzi starszych, emerytów, rencistów, podwyżki emerytur, obniżenie wieku emerytalnego	11,9%
Dbają o dzieci, ludzi młodych, 500+	11,9%
Obawy przed opozycją, negatywne zdania o partiach opozycyjnych, inne partie mogą wprowadzić niepotrzebne zmiany, za czasów PO żyło się gorzej	10,9%
Dbają o rodzinę, wspomagają rodzinę	9,6%
Mają dobry program, program dla Polski, spełniają obietnice wyborcze	8,7%
Bo żyje mi się lepiej, skorzystaliśmy finansowo, żeby zostały obecne dofinansowania, wszelkie wypowiedzi podkreślające osobiste korzyści za rządów PiS	8,1%
Podzielam ich poglądy, wartości, program ideowy, odpowiadają mi politycznie, jestem umiarkowanym konserwatystą	7,6%
Bo są polską partią, są patriotami, dbają o dobre imię Polski na arenie międzynarodowej, najwięcej zrobili dla Polski	5,9%
Bo jestem osobą wierzącą, z powodu religii, są religijni, wartości chrześcijańskie, wszelkie wzmianki o religii i Kościele	3,8%
Wszelkie określenia pozytywno–negatywne, nie widzę, żeby jakoś strasznie cyganili, źle nie rządzą, mniejsze zło	3,4%
Tradycyjnie, zawsze na nich głosowałem	2,8%
Mają najmądrzejszych ludzi, wszelkie superlatywy pod kątem konkretnych polityków	1,8%
Zwalczają przestępczość, ścigają nadużycia, zwalczyli mafię watońską, za ściganie złodziejstwa	1,6%
Zatrzymali wyprzedaż Polski, wstrzymali wyprzedaż zakładów pracy, prywatyzację	1,1%
Trudno powiedzieć, nie wiem	0,8%

Argumentem skłaniającym do głosowania na Prawo i Sprawiedliwość jest przypisywany mu także jako naczelną wartość – patriotyzm (5,9%). „PiS jest partią patriotyczną, tak jak nasza rodzina”, „Jedyna propolska siła polityczna”. Przy okazji w wypowiedziach ankietowanych pojawiają się antyzachodnie i antyniemieckie stereotypy: „PiS jest polską, a nie niemiecką partią. Nieopłaconą przez Niemców, jak PO”. Ta grupa wyborców chce głosować na PiS „ze względu na interes Polski”, dlatego że w ich

przekonaniu jej przedstawiciele „są polską partią, są patriotami”, „dbają o dobre imię Polski na arenie międzynarodowej, najwięcej zrobili dla Polski”. „Realizują program gospodarczy, wypracowali pozycję Polski na świecie, przywrócili godność Polski i Polaków”.

Mniejsze odsetki (3,8%) skłaniają się do popierania tej partii z powodów religijnych, zgodnie z zasadą: „Polak-katolik głosuje na PiS”. W tej sprawie badani deklarowali: „Jestem osobą wierzącą, a to ugrupowanie jest gwarantem wyznawania takich wartości”, „Bo mam poglądy katolickie i patriotyczne”, „Bardziej są za rodziną i wiarą”.

Wśród wypowiedzi badanych uzasadniających wybór PiS zdarzały się (3,4%) określenia o niejednoznacznym wydźwięku – choć generalnie pozytywne, to jednak świadczące o dystansowaniu się respondenta wobec tego ugrupowania lub swojego wyboru: „Źle nie rządzą”, „Mniejsze zło niż PSL”, „Bo nie widzę, żeby strasznie cyganili na dzień dzisiejszy”.

Najmniej liczne były wypowiedzi podkreślające jakość kadr tego ugrupowania („Mają naj-mądrzejszych ludzi”) lub przywołujące sympatię do konkretnych polityków (1,8%), a także dotyczące walki z przestępczością i korupcją – „Zwalczają przestępczość, ścigają nadużycia”, „Zwalczyli mafię vatowską”, „Za ściganie złodziejstwa” (1,6%). Bardzo nieliczne (1,1%) odpowiedzi odwoływały się do zatrzymania procesu prywatyzacji gospodarki – „Zatrzymali wyprzedaż Polski”, „Wstrzymali wyprzedaż zakładów pracy, prywatyzację”.

SĄ NAJSILNIEJSZĄ PARTIĄ OPOZYCYJNĄ – MOTYWACJE WYBORCZE SYMPATYKÓW KOALICJI OBYWATELSKIEJ

W lutym na Koalicję Obywatelską nieco częściej chcieli głosować mężczyźni (14%), niż kobiety (11%). Relatywnie najczęściej popierały to ugrupowanie osoby o lewicowych poglądach politycznych (29%), mieszkańcy największych aglomeracji (25%), respondenci w ogóle nieuczestniczący w praktykach religijnych (20%), o najwyższych dochodach na osobę w rodzinie (3000 zł lub więcej – 19%), mający wyższe wykształcenie (18%). W grupach społeczno-zawodowych stosunkowo częściej byli to pracownicy usług, pracownicy administracyjno-biurowi (po 19% głosów), uczniowie i studenci (16%) oraz emeryci (15%).

Najczęściej spotykanym uzasadnieniem wyboru KO w hipotetycznym głosowaniu jest przekonanie, że ugrupowanie to pełni rolę najsilniejszej partii opozycyjnej, a w związku z tym w sposób naturalny jest głównym przeciwnikiem rządzącej koalicji (22,8%). W tej kategorii znalazły się także wypowiedzi przypisujące PiS (w odróżnieniu od KO) skłonności autorytarne i rewolucyjną mentalność, wyrażającą się w braku szacunku dla państwa i jego istniejących dotąd instytucji: „Program KO wydaje się przewidywalny i nie zakłada gwałtownych zmian”, „Nie odpowiadają mi autorytarne rządy”, „Jestem przeciwnikiem wszelkich rewolucji”, „Ruchy rewolucyjne działają na mnie jak płachta na byka”. Nieco mniejszy odsetek badanych postrzega KO przede wszystkim jako jedyne ugrupowanie, które może skutecznie konkurować i wygrać z PiS w wyborach, a więc daje nadzieję na zmianę i „powrót

do normalności” (15,2%). „Jest to niestety jedyna partia, która może zdobyć więcej głosów niż PiS”, „By odsunąć PiS od władzy”, „KO jako partia liberalna w dużym stopniu oddaje moje przekonania polityczne. [...] KO również nie jest rozwiązaniem idealnym, aczkolwiek wzmocnienie opozycji w walce z *** jest najistotniejsze”, „Żebyśmy wrócili do normalności, stabilizacji”.

Spora liczba wyborców KO uzasadnia swój wybór zgodnością własnych poglądów z linią polityczną tego ugrupowania, czyli poparciem dla wartości liberalnych, wolności i poszanowania autonomii jednostki (18,5%). „Ta partia nie ogranicza swobód obywatelskich”, „Nie dyktują społeczeństwu żadnych nakazów, nie zmuszają”.

Nieco mniejszy odsetek podkreśla wyborcze znaczenie aktywności tego ugrupowania w walce o prawa obywatelskie i swobodę w wyrażaniu swoich poglądów, tolerancję, otwartość, a także o prawa kobiet, w tym prawo do aborcji (11,8%). „Dlatego, że obecny rząd źle traktuje obywateli inaczej myślących, np. kobiety, prokuratorów, sędziów, prześladowuje ich”. Wyborcy KO głosują na to ugrupowanie również dlatego, że, ich zdaniem, jest to ugrupowanie przestrzegające konstytucji, szanujące trójpodział władzy, przestrzegające prawa, dbające o praworządność, broniące wolnych sądów (10,8%).

Podobne odsetki wyborców KO jako swoje motywacje wyborcze wskazały z jednej strony odmienny od rządzącej formacji styl myślenia: nowoczesność, racjonalność, przewidywalność, praktyczność, sensowność (11,5%), z drugiej – walory kadrowe członków tej partii, wysoki poziom kompetencji i wykształcenia, a także – w zestawieniu z PiS – młodość (11,1%). „Są w stanie mobilizacji, są młodzi, mają otwarte umysły. Nie ma stetryczonych decydentów na wysokich stanowiskach. Można sądzić, że myślą nowocześnie, nie tkwią w średniowieczu!”, „Jest w nim wiele młodych, wykształconych i zdrowo myślących osób dbających o praworządność i kochających Polskę”, „Jest to ugrupowanie, które przestrzega przepisów Konstytucji. Jest partią demokratyczną w przeciwieństwie do PiS, które przypomina partię komunistyczną”, „Daje szansę na poprawę sytuacji politycznej, gospodarczej. Chodzi o kompetencje członków partii”. Do walorów kadrowych tego ugrupowania, przyciągających wyborców zaliczyć należy także, pojawiającego się w stosunkowo licznych wypowiedziach, byłego kandydata na prezydenta tej formacji, prezydenta Warszawy Rafała Trzaskowskiego.

Również w przypadku KO zdarzają się motywacje wyborcze o niejednoznacznym charakterze lub głosowanie na zasadzie mniejszego zła (8,8%). „Nie kradli tak jak obecnie rządzący”, „Mniej kradną”, „Ktoś musi przejąć władzę”, „Aby nie popierać innych partii”, „Wybór mniejszego zła”. Mniej licznie niż w przypadku PiS wśród motywacji wyborczych zwolenników KO pojawiały się uogólnione deklaracje zaufania do tej partii (8,1%), natomiast częściej zdarzały się stwierdzenia dotyczące wyborczej wierności temu ugrupowaniu typu „zawsze na nich głosowałam/głosowałem” (6,1%).

CBOS

Dlaczego przede wszystkim poparł(a)by Pan(i) to ugrupowanie?

Koalicja Obywatelska (Platforma Obywatelska, Nowoczesna, Inicjatywa Polska, Zieloni)

N=108

Anty PiS, są najsilniejszą partią opozycyjną, główny przeciwnik PiS, nie toleruję polityki PiS, boję się autorytaryzmu	22,8%
Podzielam ich poglądy, wartości, liberalizm, człowieczeństwo, wolnościowi, odpowiadają mi politycznie, jestem liberałem	18,5%
Dają szansę na zmianę, na poprawę sytuacji gospodarczej, powrót do normalności, trzeba ratować Polskę	15,2%
Bronią praw (swobód) obywatelskich, nikogo do niczego nie zmuszają, prawa kobiet, prawo do aborcji, tolerancyjni, różnorodni, otwarci	11,8%
Nowoczesność, zdrowo myślą, postępowi, rozsądni, przewidywalni, sensowni, praktyczni, progresywni, dążą do pojednania	11,5%
Mają dobrych ludzi, młodych, wykształconych, kompetentni, nie ma stetryczających decydentów, Trzaskowski	11,1%
Przestrzegają konstytucji, trójpodział władz, szanują (przestrzegają) prawo, dbają o praworządność, bronią wolnych sądów	10,8%
Mniejsze zło, bo inni są jeszcze gorsi, wszelkie określenia pozytywno–negatywne	8,8%
Ufam im, mam do nich zaufanie, nie kłamią, są uczciwi, wiarygodni, stabilni	8,1%
Proeuropejscy, zbieżni z ideami UE, lepsza polityka zagraniczna. Także: dbają o przyszłość planety, klimat	7,8%
Zawsze na nich głosowałem, popierałem	6,1%
Jak rządziła Platforma żyło się lepiej, rządili 8 lat i dużo zrobili, stabilni, było pewnie i bezpiecznie, rządy w białych rękawiczkach	6,0%
Mają dobry program	4,6%
Trudno powiedzieć, nie wiem	3,9%

Istotną przesłanką skłaniającą do wyborczego poparcia dla KO jest – w odróżnieniu od rządzących – proeuropejskość tego ugrupowania (7,8%), a także dobre wspomnienia, jakie zostawiło w świadomości jej wyborców 8 lat rządów tej formacji (6,0%). „Gwarantują proeuropejską politykę”, „Ze względu na to, że prowadzi lepszą politykę zagraniczną i potrafiła w poprzednich latach przyczynić się do unowocześnienia Polski”, „Mają poglądy progresywne w stosunku do tego, co prezentuje opcja rządząca, i dają nadzieję na dośnięcie Europy”, „To ugrupowanie odpowiada mojemu spojrzeniu na nowoczesne państwo i zbliżeniu do Europy”, „Kiedy rządziła Platforma, żyło mi się lepiej”, „Rządzili 8 lat i dużo zrobili”, „Bo gdy rządzili, mieli minimum przyzwoitości i szanowali Konstytucję”, „W porównaniu z PiS rządy Platformy były w białych rękawiczkach”.

NADZIEJA NA ZMIANĘ – MOTYWY GŁOSOWANIA ZWOLENNIKÓW POLSKI 2050 SZYMONA HOŁOWNI

Inaczej niż w przypadku dwóch dominujących do niedawna na naszej scenie politycznej formacji, PiS i KO, zadeklarowanymi wyborcami nowego ugrupowania – Polski 2050 Szymona Hołowni – wyraźnie częściej są kobiety (22%), niż mężczyźni (16%). Najliczniej chcieliby głosować na to ugrupowanie respondenci o centrowych poglądach politycznych (34%), a z dwóch stron politycznego frontu zdecydowanie częściej popierają je osoby o poglądach lewicowych (27%), niż zwolennicy prawicy (5%). Częściej niż inni jego zwolennikami są też ankietowani w sile wieku, mający 25–34 lata (33%) lub 35–44 lata (24%), dobrze wykształceni (z wykształceniem wyższym – 31%, średnim – 20%). Poparcie dla formacji Szymona Hołowni jest tym większe, im większa miejscowość zamieszkania badanych: popiera ją tylko 12% mieszkańców wsi i 31% mieszkańców największych aglomeracji. Relatywnie częściej chcą na nią głosować respondenci osiągający dochody na osobę w rodzinie powyżej średniej (od 2000 zł do 2999 zł *per capita* – 21%, 3000 zł i więcej – 27%), ale zarazem również osoby z jakiegoś powodu sfrustrowane, jeśli chodzi o kwestie finansowe, i negatywnie oceniające warunki materialne swojego życia (33%). W grupach społeczno-zawodowych częściej niż pozostali Polskę 2050 Szymona Hołowni popierają pracownicy administracyjno-biurowi (33%), gospodynie domowe (32%), kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem (29%), osoby pracujące na własny rachunek (28%), a także robotnicy wykwalifikowani (25%).

Zdecydowanie najczęstszym powodem głosowania na ugrupowanie Szymona Hołowni jest chęć zmiany utrzymującego się od lat układu sił na naszej scenie politycznej, wprowadzenie nowych ludzi oraz zmiana języka i odświeżenie dyskursu politycznego w naszym kraju. Niespełna dwie piąte wyborców tej formacji (38,5%) chce na nią głosować, ponieważ ma nadzieję, że właśnie temu ugrupowaniu i jego liderowi uda się coś zmienić, przezwyciężyć dwubiegunowy układ wiążący emocjonalnie i mentalnie zarówno elektoraty, jak i polityków PiS i PO/KO. „Bo jest nowe i ma nowe argumenty, daje nadzieję”, „Nadzieja na zmianę sytuacji w Polsce”, „Jestem zmęczony sporem PO i PiS”, „Może w końcu coś się zmieni w polityce”, „Nowa twarz pojawiłaby się w Sejmie, a stare zaczęłyby odchodzić”, „Ja już nikomu nie wierzę z dotychczasowych partii, a Hołownia sprawia dobre wrażenie, świeża twarz i program”, „Uważam, że to najwyższy czas, by dać komuś innemu możliwość polityczną, niż tylko PiS i PO”. Dalsze 9,9% wyborców Polski 2050 Szymona Hołowni podkreśla rozczarowanie, jakie przyniosła im dotychczasowa działalność partii opozycyjnych, w tym szczególnie PO/KO. „Bo sparzyłem się na Koalicji Obywatelskiej i sądzę, że Hołownia rządziłby Polską dobrze”, „Bo reszta mnie zawiodła, jest dla mnie niewiarygodna”, „Może zdziałają więcej niż obecna opozycja”, „Pozostałe ugrupowania się nie sprawdziły”. Kolejne 9,9% chcących głosować na tę formację wybrało ją przede wszystkim dlatego, że, ich zdaniem, tylko ona daje nadzieję na pokonanie PiS, wyeliminowanie rządzącej koalicji. „Ma szansę wygrać z PiS. Czyli chciałbym odsunąć PiS od władzy”, „Alternatywa dla PiS, aby zmienić partię rządzącą”, „Dlatego, że jest to jedyne ugrupowanie, które daje nadzieję na to, że coś się w Polsce zmieni na lepsze. Nie jest związany ani z PiS, ani z Koalicją, nie jest skrajny i ma szansę połączyć społeczeństwo. Pozostałe partie są całkowicie sprzeczne z moimi poglądami albo się na nich zawiodłam”.

Ostatnia wypowiedź świadczy o tym, że dla wyborców ważne jest także i to, że ugrupowanie Szymona Hołowni jest nowym bytem politycznym, niezależnym, bez zaszłości i obciążeń, a także związków z istniejącą siatką powiązań (13,7%). „Jest spoza układu”, „Wydaje się mieć najmniej wspólnego ze starą władzą rządów PO oraz PiS”, „Bo nie jest związany z innymi partiami, ma swoją wizję”, „Jest wyśrodkowane między koalicją a opozycją”, „Ponieważ jest to jedyne ugrupowanie, które nie dostało jeszcze swojej szansy, a jednocześnie prezentuje centrowe poglądy, bez niebezpiecznych skrajności”.

Niespełna jedna czwarta zwolenników ugrupowania Szymona Hołowni (23,9%) wybiera je, ponieważ identyfikuje się z jego linią polityczną, podziela diagnozy, poglądy, wartości, styl myślenia. Uważa, że jest to formacja centrowa, szanująca istniejące prawo i demokrację, ideowo reprezentująca – jak to ujął jeden z badanych – „zdroworozsądkowy konserwatywny liberalizm”; „Za wartości, które popierają, popiera strajk kobiet, chce rozgromić rządzącą klikę”, „Ponieważ jest to ugrupowanie centrowe”, „Bo jest ono najbardziej bezstronne, neutralne, jest to nowe ugrupowanie z największymi szansami na przejęcie władzy, odsunięcie PiS od rządów”.

Niewątpliwie osobą przyciągającą do tej partii i trudną do przecenienia, komunikatywną, umiejącą rozmawiać z ludźmi i przekonywać do swoich racji jest założyciel tego ugrupowania Szymon Hołownia – 12,7% jej zadeklarowanych wyborców podkreśla, że właśnie lider przyciągnął ich do tej partii. „Szymon jest dobrym politykiem”, „Bo poznałem tego człowieka, jak mieszkalem w Warszawie, i dobrze mu z oczu patrzy”, „Nie czyta z kartki, mówi wszystko z głowy. Jest młody”, „Na pewno by dużo zrobił, jest człowiekiem, który myśli, ma bardzo mądre wypowiedzi”, „Głosuję na niego, bo jest szansa poprawy sytuacji w kraju, chcę mu dać szansę”, „Hołownia chce ratować ten totalny bałagan w Polsce”, „Jest mądrzejszy od rządzących polityków”, „Mówi do rzeczy i w przeciwieństwie do PiS chciałby coś zmienić”, „Myśli rzeczowo i inaczej”, „Uważam, że najwięcej może zaoferować, Hołownia jest otwarty, nadaje się na przywódcę, jest człowiekiem szczerym i prawdomównym”.

CBOS

Dlaczego przede wszystkim poparł(a)by Pan(i) to ugrupowanie?

Polska 2050 Szymona Hołowni

N=167

Nadzieja na zmianę, chcę zmian, świeża (nowa, młoda) partia, myślą inaczej, nowe argumenty, nadzieja, młody narybek, świeża krew. Również: szansa poprawy sytuacji, mają przyszłość, mają wizję przyszłości	38,5%
Podzielim ich poglądy, wartości, styl myślenia, ugrupowanie centrowe, demokratyczne podejście, zdroworozsądkowy konserwatywny liberalizm, odpowiadają mi politycznie	23,9%
Niezależni, niezwiązani z innymi partiami, jeszcze nie byli u władzy, jeszcze nie rządzili	13,7%
Hołownia (lider) dobrze mówi, sensownie rozmawia, słucha, dobrze mu z oczu patrzy, nie czyta z kartki, mówi do rzeczy, pracuje oddolnie, młody z pomysłami. Także: rzeczowy, realista	12,7%
Mają dobry (ciekawy) program, dobre założenia	11,8%
Pozostałe ugrupowania się nie sprawdziły, reszta mnie zawiodła, sparzyłem się na KO, bo nie są Popisem, jestem zmęczony sporem PO i PiS	9,9%
Anty PiS, dają nadzieję na pokonanie PiS, rządzącej kliki, wszelkie krytyczne głosy o PiS	9,4%
Ufam im, mam do nich zaufanie, lubię ich, nie kłamią, wiarygodni, rzetelni	7,2%
Dobrze rozumie problemy zwykłych ludzi, zadbałby o młodych, dobrze by rządził	3,9%
Trudno powiedzieć, nie wiem	2,3%

Ponad jedna dziewiąta wyborców (11,8%) identyfikuje się z programem ugrupowania Szymona Hołowni, którego elementy lider dość systematycznie prezentuje podczas spotkań z sympatykami i potencjalnymi wyborcami. „Podoba mi się jego program i styl myślenia”, „Ma najlepszy program, wszystko mi się podoba w porównaniu do PiS”, „Jest to rodzący się nowy twór na scenie politycznej, który dosyć wyraźnie się określa odnośnie gospodarki, niezależności państwa od Kościoła, priorytet gospodarki jest dla nich w pierwszym rzędzie”.

Podobnie jak w przypadku pozostałych ugrupowań pewien odsetek badanych (7,2%) opiera swój wybór polityczny po prostu na zaufaniu do tej partii. „Najbardziej wiarygodne i proeuropejskie ugrupowanie”, „Jest to nowa osoba, a Polsce jest potrzebny polityk, który to wszystko ‘scali’, jest dużo nienawiści i kłamstwa, jeden drugiego utopiłby w szklance wody, ludzie nie mają do siebie zaufania, a przede wszystkim do rządu. Jest wiele kłamstwa w rządzie”.

Mniejsza liczba respondentów (3,9%) chce na nią głosować, ponieważ wierzy, że to ona najtrafniej diagnozuje i najlepiej rozumie problemy zwykłych ludzi. „Partia Szymona Hołowni jest, według mnie, godna zaufania, bo lepiej rozumie potrzeby zwykłych ludzi”, „Szymon Hołownia pracuje oddolnie z Sejmikami, jest wiarygodny. Zachowaniem i pracą przekonuje mnie do siebie”, „Patrzy ludzko na innych ludzi”.

Z powodu niewielkiej liczebności w próbie badanych deklaracje dotyczące motywacji wyborczych dwóch ostatnich analizowanych partii – Lewicy oraz Konfederacji – można traktować jedynie wskaźnikowo, stanowią one tylko przykłady pewnych sposobów myślenia, natomiast nie można zbyt wiele powiedzieć o ich faktycznej popularności w tych elektoratach.

MAM LEWICOWE POGŁĄDY – MOTYWY GŁOSOWANIA ZWOLENNIKÓW LEWICY

Minimalnie częściej Lewicę wybierają kobiety (5%), niż mężczyźni (3%). Jako zwolennicy Lewicy w lutym deklarowali się najczęściej uczniowie i studenci (26%), a nieco mniej zdecydowanie – w ogóle ludzie młodzi, od 18 do 24 roku życia (16%). Co oczywiste, zwolennikami Lewicy są także częściej niż inni respondenci określający swoje poglądy polityczne jako lewicowe (19%) oraz osoby w ogóle nie uczestniczące w praktykach religijnych (13%). Relatywnie częściej chcą głosować na to ugrupowanie mieszkańcy dużych, choć nie największych miast (od 100 tys. do 499 tys. mieszkańców), a w grupach społeczno-zawodowych – kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem (po 10% głosów).

Ponad jedna trzecia wyborców Lewicy deklaruje, że wybrała to ugrupowanie dlatego, że podziela wartości i poglądy reprezentowane przez tę formację lub że po prostu ma lewicowe poglądy polityczne (34%). „Ponieważ prezentuje ono takie wartości, jakie ja wyznaję”, „Bliskie mi są poglądy lewicowe”. Pozostałe motywy były wymieniane wyraźnie rzadziej.

Głosowanie na Lewicę dla 13,2% jej zwolenników jest wyborem mniejszego zła lub wybierają ją dlatego, że – ich zdaniem – wszystkie inne ugrupowania się już skompromitowały. „Bo wszystkie inne partie sięją populistyczne brednie”, „Ponieważ centroprawicy nie udało się zapobiec demontażowi państwa przez PiS i nie udało się wygrać kolejnych wyborów. Ich kandydat na prezydenta był zbyt słaby”. Co dziesiąty zwolennik Lewicy (10,2%) optuje za tą formacją, bo zawsze głosował na tę stronę sceny politycznej lub poczuwa się do wierności politycznej czasom swojej młodości. „Bo wychowałem się w tych czasach”, „Bo jestem wychowana i pracowałam za czasów lewicy”. Niewiele mniejszy odsetek (9,5%) popiera Lewicę z powodów obyczajowych – tolerancji dla osób LGBT, zachowania dotychczasowego kompromisu w sprawie dopuszczalności aborcji i równości w kwestii możliwości zawierania małżeństw. „Z uwagi na liberalne podejście do praw człowieka”, „Bo trzeba być tolerancyjnym”, „Ze względu na postulat mówiący o równości małżeńskiej dla wszystkich Polaków”, „Przede wszystkim ze względu na respektowanie praw osób LGBT”.

Niemal tylu samo wyborców Lewicy (9,0%) głosuje na nią, bo po prostu ma zaufanie do tego ugrupowania i jej polityków. Podobne odsetki jej zwolenników uznają, że ci politycy są najbardziej postępowi, nowocześni i rozsądni w swym myśleniu (8,8%) lub że stanowią kadrowo najbardziej obiecującą formację, bo mają dobrych, młodych ludzi, którzy są wykształceni, kompetentni i otwarci na świat (8,7%). „Bo myślą o wszystkich i szerzą równość i otwartość”, „Ten wybór wydaje mi się

najbardziej rozsądną decyzją”, „Jest tam paru słownych reprezentantów młodego pokolenia, którzy aktywnie, z dużym zaangażowaniem zabiegają o problemy mi bliskie”, „Bo są to ludzie myślący trzeźwo”. W tym kontekście pojawiało się nazwisko Roberta Biedronia – „Podoba mi się Biedroń, ponieważ chce odizolować Kościół od Państwa”.

CBOS

Dlaczego przede wszystkim poparł(a)by Pan(i) to ugrupowanie?

Lewica (Nowa Lewica – dawniej SLD, Wiosna, Lewica Razem)

N=39

Podzielam ich poglądy, wartości, światopogląd, mam lewicowe poglądy, liberalizm	34,0%
Mniejsze zło, inni się skompromitowali, nie ma alternatywy	13,2%
Zawsze na nich głosowałem, popierałem, wychowałem się w tych czasach	10,2%
Tolerancja, prawa osób LGBT, zachowanie dotychczasowego kompromisu aborcyjnego, równość małżeństw dla wszystkich	9,5%
Ufam im, mam do nich zaufanie, nie kłamią, są uczciwi, szczerzy, wiarygodni, stabilni	9,0%
Trzeźwo myślą, postępowi, rozsądni, progresywni	8,8%
Mają dobrych ludzi, młodych, wykształconych, kompetentnych. Także: Robert Biedroń	8,7%
Ze względu na program	7,7%
Ze względu na krytyczny stosunek do Kościoła katolickiego, zależy mi na rozdzieleniu państwa od Kościoła.	5,3%
Bronią konstytucji, dbają o praworządność, bronią wolnych sądów	4,5%
Bo mogą coś zmienić, chcą rozwijać i edukować nasz kraj	4,3%
Proeuropejscy, pogłębienie więzi z UE, wszelkie wzmianki o Europie. Także: klimat, ekologia	3,7%
Trudno powiedzieć, nie wiem	1,9%

Poza krytycznym stosunkiem do roli Kościoła w naszym życiu społecznym i politycznym (5,3%), głosujący na Lewicę wybierają ją także z powodu postulatów programowych (7,7%) oraz deklarowanej proeuropejskości (3,7%). „Ze względu na stosunek tego ugrupowania do Kościoła Katolickiego i do pogłębiania integracji z UE”. Wśród motywacji wyborczych pojawiała się jeszcze pozytywnie postrzegana aktywność przedstawicieli tej formacji w protestach dotyczących obrony konstytucji, praworządności i walki o wolne sądy (4,5%), a także wiara, że właśnie to ugrupowanie będzie w stanie coś skutecznie zmienić na naszej scenie politycznej i w życiu społecznym (4,3%). „Bo mogą coś zmienić”, „Chcą rozwijać i edukować nasz kraj”, „Zależy mi na rozdzieleniu państwa od Kościoła, zachowaniu dotychczasowego kompromisu aborcyjnego, na wolnych, niezależnych sądach, przestrzeganiu Konstytucji”, „Ze względu na prawa człowieka i aspekty ekologiczne i klimatyczne”.

KONSERWATYZM OBYCZAJOWY I OGRANICZENIE ROLI PAŃSTWA – MOTYWY GŁOSOWANIA SYMPATYKÓW KONFEDERACJI

Zwolennikami Konfederacji wyraźnie częściej są mężczyźni (8%), niż kobiety (3%). W lutym chęć głosowania na to ugrupowanie deklarowali najczęściej najmłodszy respondenci od 18 do 24 roku życia (12%) oraz pokolenie o dekadę starsze – od 25 do 34 roku życia (10%). Co ciekawe – podobnie jak w przypadku Polski 2050 Szymona Hołowni – sympatykami tej formacji są częściej niż przeciętnie badani deklarujący najwyższe dochody na osobę w rodzinie (3000 zł *per capita* lub więcej – 11%), a z drugiej strony – ankietowani negatywnie oceniający warunki materialne swojego życia (10%). W grupach społeczno-zawodowych z Konfederacją sympatyzują najczęściej robotnicy niewykwalifikowani, średni personel i technicy (po 14% deklaracji poparcia) oraz uczniowie i studenci (10%).

Wyborcy Konfederacji najczęściej (49%) uzasadniali swój wybór zgodnością własnych poglądów z linią polityczną prezentowaną przez to ugrupowanie. Mówiono o podzielanych wartościach, konserwatywnym światopoglądzie, przywiązaniu do wolności gospodarczej oraz ograniczaniu do minimum roli państwa w gospodarce i życiu społecznym. „Popieram wolność gospodarczą oraz własność i jak najmniejszą ingerencję państwa w życie obywateli”, „Wolnościowy program gospodarczy oraz konserwatywne poglądy społeczne”, „Racjonalny program gospodarczy, koniec 500+, koniec złodziejstwa”. „Jest bardzo prorzywkowa i promuje średnią przedsiębiorczość”, „Ze względu na wolnościowe podejście do gospodarki i pozbycie się socjalizmu z Polski”, „Z niektórymi rzeczami się nie zgadzam, ale odpowiada mi ich podejście do zagadnień związanych z gospodarką i krajem ogólnie”.

Pozostałe uzasadnienia były wymieniane już rządziej. Podobne odsetki zwolenników deklarowały ogólne zaufanie do tego ugrupowania (13,2%) lub wskazywały na bezalternatywność takiej decyzji, bo, ich zdaniem, wszystkie pozostałe partie albo się skompromitowały, albo też lansują „obłąkane” koncepcje polityczne i gospodarcze (13,0%). „Bo mówi prawdę i przeciwstawia niektóry obłąkanym politykom”, „Jako jedyni są wiarygodni. Zależy im na sprawach polskich i na obywatelach. Zdrowy rozsądek zachowują w tym, co głoszą”, „Jest ono najbardziej zdroworozsądkowe i racjonalne, bardzo dobrze broni normalności, wolności, zasad i sprawiedliwości społecznej”. Niewiele mniejsza grupa badanych uzasadniała swój wybór krytycznym stosunkiem do polityki prowadzonej przez aktualnie rządzącą ekipę, a realnie zmienić ją może – w ich ocenie – tylko Konfederacja (12,4%). „Są dużą partią i już są w Sejmie, mają szansę zwiększyć ilość posłów, a program mają bardziej ludzki i uczciwy, niż rządzący”, „By odsunąć dwa obozy, które straciły już zaufanie”. Podobnie liczna grupa badanych mówiąc o swoich sympatiach partyjnych deklarowała ogólne poparcie dla linii programowej Konfederacji (11,7%). Niewielkie odsetki wyborców tego ugrupowania zdecydowały się je poprzeć ze względu na pozytywnie oceniane kadry (6,2%), przy czym w niektórych wypowiedziach pojawiało się nazwisko Krzysztofa Bosaka, z drugiej zaś strony – z powodu wartości narodowych i hasła patriotyzmu obecnego na sztandarach tego ugrupowania (5,3%).

CBOS

**Dlaczego przede wszystkim poparł(a)by Pan(i) to ugrupowanie?
Konfederacja Wolność i Niepodległość (KORWiN, Ruch Narodowy, Braun)**

N=49

Podzielam ich poglądy, wartości, światopogląd, wolność gospodarcza, własność, jak najmniej państwa w gospodarce, konserwatyzm	49,0%
Ufam im, mam do nich zaufanie, nie kłamią, są wiarygodni, stabilni, mówią prawdę, są dużą partią w Sejmie	13,2%
Bo inni się skompromitowali, nie ma alternatywy, nie ma lepszych, przeciwstawiają się niektórym obłąkanym politykom, mniejsze zło	13,0%
Nadzieja na zmianę. Także: Głosy krytyczne wobec PiS i jego programów – koniec 500+	12,4%
Ze względu na program, ogólnie	11,7%
Mają dobrych ludzi, młodych, wykształconych, kompetentni, wszelkie superlatywy pod adresem konkretnych polityków	6,2%
Patriotyzm, jedyna opcja propolska, wartości narodowe	5,3%
Zawsze na nich głosowałem, popierałem	1,6%
Trudno powiedzieć, nie wiem	0,0%

Wyborcy Prawa i Sprawiedliwości głosując na to ugrupowanie przede wszystkim są przekonani, że wybierają formację, która się sprawdziła, odniosła gospodarczy sukces, dobrze i skutecznie rządzi. Przy czym wydaje się, że postrzeganie sytuacji gospodarczej w przypadku wyborców PiS sprowadza się do tego, jak przekłada się ona na ich sytuację materialną. Jeśli przyjrzeć się wcześniejszym deklaracjom w tym zakresie (z 2018 roku, a także z okresu wyborów do Parlamentu Europejskiego³), to ta pozytywna ocena dotychczasowych rządów PiS w jej elektoracie praktycznie się nie zmieniła i pozostaje głównym czynnikiem motywacyjnym. Natomiast wydaje się, że z czasem większego znaczenia w świadomości wyborców nabrały transfery socjalne dokonywane przez to ugrupowanie – poprawa sytuacji emerytów, rodzin posiadających dzieci, w tym szczególnie wielodzietnych, a także sytuacji osobistej wyborców PiS. Partia rządząca utrzymuje swój elektorat w politycznej mobilizacji dzięki podtrzymywaniu niechęci wobec większości ugrupowań opozycyjnych. Przekonuje do siebie swoich zwolenników także wizerunkiem partii patriotycznej, kierującej się interesem narodowym i przeciwstawiającej się zwykle prezentowanemu jako wrogie otoczeniu. Przynajmniej w warstwie deklaracji stosunkowo mniejsze znacznie wydają się mieć motywacje natury religijnej. W sferze

³ Zob. komunikaty CBOS „Motywy głosowania na partie polityczne”, maj 2018 (oprac. A. Cybulska, K. Pankowski) oraz „Motywy głosowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego”, lipiec 2019 (oprac. K. Pankowski).

motywacji straciła na znaczeniu częściej niegdyś wymieniana walka z przestępczością, korupcją oraz innymi nieprawidłowościami i nadużyciami w sferze gospodarczej.

W przypadku Koalicji Obywatelskiej, podobnie jak wcześniej w przypadku samej Platformy Obywatelskiej, wydaje się, że tej formacji ciągle nie udaje się wizerunkowo „odkleić” od etykiety anty PiS-u, od bycia swego rodzaju politycznym rewersem tego ugrupowania. KO jest postrzegana i wspierana jako najsilniejsze ugrupowanie opozycyjne i naturalny przeciwnik rządzących. Można przypuszczać, że tego rodzaju przekonanie tkwi głęboko w mentalności jej wyborców, bowiem w większości wypowiedzi elektoratu KO opisujących motywacje wyborcze, otwarcie lub tylko w podtekście, szerzej lub wężej, prawie zawsze pojawiają się odniesienia, odwołania lub krytyczne oceny rządzącej koalicji. Zatem dotychczasowe wysiłki emancypacyjno-programowe wydają się wciąż w tym zakresie nieskuteczne.

W pewnym stopniu partią budującą swoją tożsamość na opozycji wobec rządzących pozostaje również ugrupowanie Szymona Hołowni. Jednak – jak się wydaje – zachowuje ono dystans wobec wszystkich „starych” partii, unikając przy tym pułapki „symetryzmu”. Choć PiS pozostaje głównym przedmiotem krytyki Polski 2050 Szymona Hołowni, to lider tej partii podejmuje wysiłek zmiany języka, wprowadzenia nowego aparatu pojęciowego w opisywaniu rzeczywistości świata polityki. Wysiłek ten wydaje się być doceniany przez jego zdeklarowanych zwolenników, którzy widzą w nim odmienność, świeżość, „inność” i w sumie jedyną nadzieję na zmianę układu sił na naszej scenie. Zarazem język ten, jak można sądzić, przemawia i trafia nie tylko do osób dobrze wykształconych. W obecnej sytuacji nie od rzeczy będzie dodać, że ta formacja, podobnie jak Lewica, w odróżnieniu od „starych” partii, jest częstszym wyborem kobiet, niż mężczyzn.

Jeśli chodzi o Konfederację, warto zauważyć, że w ocenach wyborców jej „narodowy” aspekt pozostaje wyraźnie w cieniu wizerunku partii wspierającej indywidualizm, wolny rynek, walczącej z wszelkiego rodzaju „socjalizmami” o ograniczenie roli państwa w życiu gospodarczym i społecznym.

Opracowali

Agnieszka Cybulska

Krzysztof Pankowski